

Sygn. akt IV CSK 343/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. W.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prokuraturze Rejonowej w R.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 31 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 listopada 2014 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł, tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem, Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda W. W. od wyroku Sądu Okręgowego w T., którym zostało oddalone powództwo przeciwko Skarbowi Państwa - Prokuraturze Rejonowej w R. o odszkodowanie. Szkodę w postaci utraconych zarobków wywodził z faktu skierowania przeciwko niemu przez Prokuratora Rejonowego w R. aktu oskarżenia o przestępstwo z art. 231 § 1 k.k., co pociągnęło za sobą zawieszenie go przez Ministra Sprawiedliwości w czynnościach komornika sądowego, w sytuacji gdy następnie postępowanie karne zakończyło się wyrokiem uniewinniającym.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło w następującym stanie faktycznym:

Na skutek zawiadomienia J. P. o podejrzeniu popełnienia przez powoda jako Komornika Sądowego Rewiru IV przy Sądzie Rejonowym przestępstwa polegającego na prowadzeniu przeciwko niej i jej mężowi postępowania egzekucyjnego bez tytułu wykonawczego, Prokuratura Rejonowa w R. wszczęła postępowanie przygotowawcze, które umorzyła postanowieniem z dnia 29 marca 2006 r. wobec niestwierdzenia znamion czynu zabronionego. W wyniku zażalenia pokrzywdzonej, Prokurator Okręgowy uchylił to postanowienie.

W dniu 27 grudnia 2006 r. Prokurator Prokuratury Rejonowej w R. sporządził akt oskarżenia, w którym oskarżył powoda o to, że od dnia 6 lipca 1998 r. do dnia 30 sierpnia 2004 r., wykonując czynności komornika sądowego przekroczył swoje uprawnienia w ten sposób, że wszczął postępowanie egzekucyjne przeciwko J. P. i A. P., mimo, iż wystawiony w dniu 31 grudnia 1997 r. a złożony przez wierzyciela Bank [...] S.A. przy wniosku egzekucyjnym w dniu 3 lipca 1998 r. bankowy tytułu egzekucyjny nie był zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności, a w konsekwencji przez okres sześciu lat i dwóch miesięcy prowadził bezpodstawną egzekucję na szkodę pokrzywdzonych tj. o przestępstwo z art. 231 § 1 k.k.

Postanowieniem z dnia 3 lipca 2007 r., Minister Sprawiedliwości zawiesił powoda w czynnościach komornika w oparciu o przepis art. 74 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (dalej: u.k.s.e.).

W dniu 25 października 2007 r. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie karne uznając, że nie doszło do przekroczenia przez powoda uprawnień komornika jako organu egzekucyjnego, bowiem prowadzenie egzekucji należało do jego kompetencji. Natomiast czynności egzekucyjne dokonane w oparciu o bankowy tytuł egzekucyjny bez zaopatrzenia go w sądową klauzulę wykonalności dotknięte były wadliwością wynikającą z niewiedzy i nieznajomości przez komornika przepisów prawa, jednak nie było to wynikiem jego celowego działania. Na skutek zażalenia pokrzywdzonej orzeczenie to, Sąd Okręgowy uchylił postanowieniem z dnia 9 stycznia 2008 r., przekazując sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

W dniu 20 lutego 2008 r., Minister Sprawiedliwości wydał postanowienie o zawieszeniu powoda w czynnościach komornika na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 1 u.k.s.e.

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 29 kwietnia 2008 r. uniewinnił powoda od zarzucanego mu czynu wskazując, że jakkolwiek oskarżony prowadził egzekucję z rażącym naruszeniem prawa, to jednak nie uczył tego w sposób celowy. W uwzględnieniu apelacji, Sąd Okręgowy uchylił wyrok Sądu Rejonowego i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania. Po kolejnym rozpoznaniu sprawy, Sąd Rejonowy wydał wyrok uniewinniający, który Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 13 maja 2010 r. utrzymał w mocy.

Zarządzeniem z dnia 25 maja 2010 r. Prezes Sądu Apelacyjnego stwierdził, że decyzja o zawieszeniu powoda w czynnościach komornika utraciła moc wobec prawomocnego zakończenia postępowania karnego.

Dokonując oceny prawnej stanu faktycznego pod kątem przesłanki bezprawności zachowania prokuratora przy wykonywaniu władzy publicznej, Sąd drugiej instancji wskazał, że nie jest wystarczającą podstawą powstania odpowiedzialności Skarbu Państwa z art. 417 § 1 k.c. okoliczność, że w postępowaniu karnym oskarżonego uniewinniono od popełnienia zarzucanego mu czynu zabronionego. Powód wszczął egzekucję na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego, bez sądowej klauzuli wykonalności i prowadził ją przez kilka lat. W związku z tym trudno zarzucać Prokuratorowi, iż nie miał podstaw

do przedstawienia powodowi zarzutów, a następnie postawienia go w stan oskarżenia, mając uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, domagał się jego uchylenia z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenia i zmiany wyroku Sądu pierwszej instancji przez uwzględnienie powództwa.

Zarzucił naruszenie przepisu art. 417 § 1 k.c. przez uznanie, iż nie było niezgodne z prawem wszczęcie postępowania karnego przeciwko powodowi i skierowanie aktu oskarżenia o czyn popełniony umyślnie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 417 § 1 k.c. za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działania lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa. Pierwszą przesłanką konieczną do zaistnienia odpowiedzialności deliktowej na gruncie tego przepisu jest bezprawność zachowania organu wykonującego władzę publiczną, przy czym winna być udowodniona przez powoda zgodnie z ogólnymi zasadami rozkładu ciężaru dowodu (art. 6 k.c.). Art. 417 § 1 k.c. nie statuuje domniemania bezprawności.

W przypadku organów ścigania, czynności związane z wypełnianiem ustawowych obowiązków, polegających na wszczęciu postępowania przygotowawczego i następnie sporządzeniu aktu oskarżenia nie mają charakteru działań niezgodnych z prawem także wtedy, gdy przeprowadzone postępowanie karne zakończyło się wydaniem wyroku uniewinniającego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 r., IV CSK 165/12, nie publ.).

Niezgodność z prawem czynności przy wykonywaniu władzy publicznej rodząca odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa nie zawsze musi mieć charakter kwalifikowany, a zatem istnieje nie tylko w razie oczywistej sprzeczności z zasadniczymi i nie podlegającymi różnej wykładni przepisami albo szczególnie rażąco błędnej wykładni lub rażąco niewłaściwego zastosowania prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 406/11, OSNC-ZD 2012/3/68 i powołane tam orzecznictwo). Do istoty działań organów ścigania należy podejmowanie ich zgodnie z obowiązującymi przepisami w oparciu o wewnętrzne przekonanie wyprowadzone z prawnej oceny faktów.

W niniejszej sprawie oskarżenie powoda o popełnienie czynu zabronionego stypizowanego w art. 231 § 1 k.k. miało doniosłe dla niego konsekwencje jako funkcjonariusza publicznego, bowiem implikowało obligatoryjne zawieszenie go w czynnościach komornika przez Ministra Sprawiedliwości, zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 1 u.k.s.e. Przestępstwo z art. 231 § 1 k.k. cechuje znamię umyślności, co oznacza, że sprawca musi obejmować swoim zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym zarówno przekroczenie lub niedopełnienie obowiązków służbowych, jak i działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Według art. 9 § 1 k.k. czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi.

Podstawą wniesienia przeciwko powodowi aktu oskarżenia było wszczęcie i prowadzenie przez niego egzekucji w oparciu o uproszczony bankowy tytuł wykonawczy, który nie został zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności, a zatem nie stanowił tytułu wykonawczego w rozumieniu art. 776 k.p.c. Niespornym w sprawie było, że uproszczony tytuł wykonawczy został wystawiony przez bank w dniu 31 grudnia 1997 r. w oparciu o uprawnienie z art. 53 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. - Prawo bankowe (j.t. Dz. U. z 1992 r., Nr 72, poz. 359, ze zm.), natomiast wierzyciel złożył wniosek egzekucyjny w dniu 3 lipca 1998 r. Stosownie do art. 51 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (j.t. z 2016 r., poz. 297, dalej: u.z.r.), która weszła w życie 1 stycznia 1998 r., do postępowań egzekucyjnych wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, na podstawie wyciągów z ksiąg bankowych oraz innych dokumentów związanych z dokonywaniem czynności bankowych, stwierdzających zobowiązania na rzecz tych banków i zaopatrzonych w oświadczenie, że oparte na nich roszczenia są wymagalne, mających moc tytułów wykonawczych bez potrzeby uzyskiwania dla nich sądowych klauzul wykonalności, stosuje się przepisy dotychczasowe. Do nadania klauzuli wykonalności bankowym tytułom egzekucyjnym oraz prowadzenia egzekucji według k.p.c. na podstawie tych tytułów nie jest wymagane oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji, jeśli czynność bankowa, z której wynika wierzytelność banku, została dokonana przed dniem wejścia w życie tej ustawy.

Literalna treść przywołanego przepisu nie pozostawia wątpliwości co do tego, że dla zasad przeprowadzenia postępowania egzekucyjnego wedle przepisów obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1998 r. (uproszczony tytuł wykonawczy wystawiony przez bank bez potrzeby zaopatrzenia go w sądową klauzulę wykonalności - art. 51 ust. 1 u.z.r.), czy według nowych przepisów (konieczność zaopatrzenie dawnych uproszczonych tytułów bankowych w sądową klauzulę wykonalności - art. 51 ust. 2 u.z.r.), decydująca była data wszczęcia postępowania egzekucyjnego, a nie data wystawienia uproszczonego bankowego tytułu wykonawczego.

Przepisy art. 51 ust. 1 i 2 u.z.r. zostały zamieszczone w rozdziale obejmującym zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe. *Vacatio legis* ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów był długi, bo prawie roczny. Już w pierwszych komentarzach do tej ustawy, wydanych w 1997 r. za oczywiste uznano, iż dotychczasowe przepisy stosuje się jedynie w wypadku, gdy postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed 1 stycznia 1998 r. (por. F. Zedler w: Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz, W-wa 1997 r., str. 160).

Powód wykonując czynności komornika sądowego wszczął w lipcu 1998 r. i prowadził egzekucję w oparciu o uproszczony bankowy tytuł wykonawczy nie zaopatrzony w sądową klauzulę wykonalności przez okres ponad 6 lat. Co istotne, w tym czasie bank, który wystąpił z wnioskiem egzekucyjnym w oparciu o ten tytuł zbył stwierdzoną w nim wierzytelność na rzecz podmiotów nie będących bankiem. Pomimo tego, powód nadal kontynuował postępowanie egzekucyjne na podstawie tego tytułu na rzecz nabywców wierzytelności i to w sytuacji, gdy dłużnicy wielokrotnie wskazywali powodowi, iż prowadzi je bezprawnie, bo bez tytułu wykonawczego.

Pomijając kwestię niedopuszczalność prowadzenia egzekucji wszczętej po dniu 1 stycznia 1998 r. na podstawie uproszczonego bankowego tytułu wykonawczego nie zaopatrzonego w sądową klauzulę wykonalności, podnieść trzeba, że po zbycia objętej nim wierzytelności, nabywca nie mógł w oparciu o taki tytuł jej egzekwować, co przesądził Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 kwietnia 1996 r., III CZP 194/93 (OSNC 1996/7-8/101).

Stanowisko powoda, że stopień naruszenia przez niego prawa przy prowadzeniu egzekucji łagodzi okoliczność, że Sąd Rejonowy sprawujący nadzór nad tą egzekucją nie wydał mu stosownych poleceń w trybie art. 759 § 2 k.p.c. nie zasługuje na aprobatę, a w związku z tym nie miało wpływu na umniejszenie jego uchybień przepisom prawa. Komornik sądowy jako organ egzekucyjny ponosi odpowiedzialność za własne działania niezależnie od tego, czy inne organy wykonujące władzę publiczną należycie wypełniają nałożone na nie obowiązki. Obronę swojego postępowania powód tłumaczył też zawilnością przepisów prawa (art. 51 u.z.r.), za czym przemawiać miało rozwikłanie tego zagadnienia dopiero przez Sąd Najwyższy. Zwrócić jednak uwagę trzeba, że w tej kwestii Sąd Najwyższy wypowiedział się w wyroku z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 155/98 (OSNC 1999/10/170), czy postanowieniu z dnia 11 października 2001 r., III CZP 45/01 (OSNC 2002/6/73), a mimo to powód nadal kontynuował postępowanie egzekucyjne na podstawie wadliwego tytułu wykonawczego (umorzenie egzekucji nastąpiło dopiero na polecenie sądu w sierpniu 2004 r.).

Zważywszy na to, że komornik sądowy naruszył przepisy o podstawowym znaczeniu dla postępowania egzekucyjnego, bo dotyczące tytułów wykonawczych, które go inicjują (art. 776 k.p.c.), a także mając na uwadze długi czasookres tych uchybień (ponad 6 lat), Prokurator sporządzając przeciwko powodowi akt oskarżenia o popełnienie przestępstwa z art. 231 § 1 k.p.c. nie naruszył prawa. Dokonaną przez organ ścigania ocenę zaistniałych faktów w oparciu o zgromadzony przez niego materiał dowodowy nie można uznać za dowolną. Podkreślić też trzeba, że sprawa karna przeciwko powodowi była skomplikowana i niejednoznaczna, bowiem zanim doszło do wydania prawomocnego wyroku uniewinniającego, postępowanie karne było umarzane ze względu na niepopelnienie przez powoda przestępstwa z art. 231 § 1 k.k., raz właśnie przez Prokuratora Rejonowego w R., a drugi raz po wniesieniu aktu oskarżenia przez Sąd Rejonowy, jednak Prokurator Okręgowy i Sąd Okręgowy uchylając postanowienia organów niższych instancji przekazały sprawę do ponownego rozpoznania, wskazując na istotne wątpliwości przemawiające przeciwko zakończeniu postępowania w takiej formie. Następnie

Sąd Rejonowy wydał wyrok uniewinniający, uchylony przez Sąd Okręgowy, który polecił ponowną ocenę zgromadzonego materiału.

Wobec tego stwierdzenie realizacji znamion czynu zabronionego, z art. 231 § 1 k.k. (zwłaszcza strony podmiotowej), bądź jej braku wymagało przeprowadzenia szczegółowego postępowania przed sądem. Zatem wniesienie aktu oskarżenia nie było pozbawione podstaw faktycznych i prawnych. Podkreślić należy, że Sąd Rejonowy nie stwierdził braków w zakresie postępowania dowodowego (art. 345 § 1 k.p.k.), które uzasadniałyby zwrot sprawy prokuratorowi. W konsekwencji nie można uznać, że Prokurator Rejonowy dokonał czynności, z którą powód łączy odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa sprzecznie z prawem.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 98 § 1 i 3 k.p.c., art. 99 k.p.c. i art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 sierpnia 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (j.t. Dz. U. z 2013 r., poz. 1150, ze zm.). Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 6 pkt 6 i § 13 ust. 4 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (j.t. Dz. U. z 2013 r., poz. 461 ze zm.), przy uwzględnieniu § 22 i 23 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. poz. 1801).

jw

eb